

**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології**

Силабус

нормативного освітнього компонента

Україна в європейському історичному та культурному контекстах

підготовки бакалавра

галузі знань: 02 Культура і мистецтво

спеціальності: 025 Музичне мистецтво

освітньо-професійної програми: Музичне мистецтво

Силабус нормативного освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» підготовки бакалавра, галузі знань – 02 Культура і мистецтво, спеціальності – 025 Музичне мистецтво, за освітньо-професійною програмою – Музичне мистецтво.

Розробник: Анатолій Георгійович Шваб, доктор історичних наук, професор.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології (протокол № 1 від 03 вересня 2021 р.)

Завідувач
кафедри історії України та археології

В. К. Баран

I. Опис освітнього компонента

1. Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань: 02 «Культура і мистецтво» Спеціальності: 025 «Музичне мистецтво» Освітньо-професійна програма: «Музичне мистецтво».	Нормативна
Кількість годин/кредитів 60/2		Рік навчання 1
		Семестр 1
ІНДЗ: немає		Лекції 12 год.
		Практичні (семінарські) 6 год.
		Самостійна робота 38 год.
		Консультації 4 год.
		Форма контролю: Залік у 1-му семестрі
Мова навчання: українська		

1. Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	Галузь знань: 02 «Культура і мистецтво» Спеціальності: 025 «Музичне мистецтво» Освітньо-професійна програма: «Музичне мистецтво».	Нормативна
Кількість годин/кредитів 60/2		Рік навчання 1
		Семестр 1
ІНДЗ: немає		Лекції 6 год.
		Практичні (семінарські) 0 год.
		Самостійна робота 46 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: Залік у 1-му семестрі
Мова навчання: українська		

II. Інформація про викладача

ППП А. Г. Шваб

Науковий ступінь – доктор історичних наук

Вчене звання – професор

Посада – професор

Контактна інформація – +380955850083 anatoliyshvab@gmail.com

Посилання на розклад – <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу.

Нормативний освітній компонент «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» покликаний сформуванню у здобувачів освіти системне уявлення про історію та культуру України у нерозривному зв'язку з європейським історично-культурним простором; засвоїти та переосмислити перебіг політичних, соціально-економічних та культурних процесів в Україні у європейському контексті; сприяти усвідомленню необхідності утвердження незалежної України та входження її як рівноправного партнера до Європейського Союзу.

2. Преквізити

Освітній компонент «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» розпочинає цикл теоретичної фахової підготовки здобувачів і зорієнтований на формування системних знань і розуміння української історії та культури, як невід'ємної складової європейської культурної традиції. Засвоєння даного компонента ґрунтується на початкових базових компетентностях з історії України та всесвітньої історії здобутих на рівні загальної середньої та неповної вищої освіти.

3. Постреквізити

Освітній компонент «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» тісно пов'язаний міжпредметними зв'язками і слугує теоретичною основою для нормативних освітніх компонентів «Творчий феномен Лесі Українки», «Основи мистецькознавчих досліджень», «Основи історичного і теоретичного музикознавства», «Історія музики», «Курсова робота з музикознавства».

4. Мета і завдання освітнього компонента

4.1. **Метаю** освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» є формування у здобувачів системного знань особливостей історичного розвитку українських земель, як невід'ємної складової європейської цивілізації у сукупності політичних, економічних, соціальних та культурних процесів.

4.2. **Завдання** освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» полягає в тому, щоб сформуванню у здобувачів ОПП «музичне мистецтво» усвідомлення тяглості і безперервності впливів європейської цивілізації на історичні та культурні процеси в Україні; відстежити роль і місце української культури у загальноєвропейському історичному та культурному просторі; ознайомитися із конкретними історичними прикладами таких взаємовпливів на різних етапах історичного розвитку.

5. Результати вивчення, компетентності

5.1. Програмні результати навчання

У результаті вивчення освітнього компонента здобувачі повинні набути теоретичні знання та практичні уміння і навички, які є необхідними для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю та подальшого навчання і набути такі результати навчання:

Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН 4. Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
	ПРН 6. Демонструвати спроможність до самостійного дослідження наукової проблеми в галузі музичного мистецтва та написання роботи відповідно до вимог, готовність дискутувати і аргументувати власну позицію.
	ПРН 15. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.
	ПРН 17. Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

5.2. Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у галузі музичного мистецтва під час практичної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних компетенцій, теорій та методів відповідної науки та предметної сфери і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК.1. Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.
	ЗК.2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК.3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
	ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
	ЗК 17. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя
Фахові (спеціальні) компетентності(ФК)	ФК.3. Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
	ФК.13. Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків.
	ФК 14. Здатність демонструвати базові навички ділових комунікацій.

6. Структура освітнього компонента

6.1. Денна форма навчання

Назва змістових модулів і тем		Разом	Лекції	Сем-ри	Сам-на роб.	Кон-ції	Форма контр./ бали
Змістовий модуль 1. Історія та культура України в європейському контексті від найдавніших часів до середини XVII ст.							
Тема 1	Вступ. Старокиївська держава в історії середньовічної Європи.	6	2	1	5		Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 2	Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» та її культура.	8	1	1	5		Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 3	Українські землі у складі Великого князівства	8	1	1	5	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів

	Литовського						
Тема 4	Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст.	8	2		5	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 1		30	6	3	20	2	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Змістовий модуль 2. Українська історія та культура у європейському вимірі нового та новітнього часу							
Тема 5	Гетьманщина та інші українські землі в європейській геополітиці та культурі останньої чверті XVII–XVIII ст.	8	1		4		Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 6	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII–початок XX ст.).	6	2	1	5	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 7	Україна в умовах радянської тоталітарної системи.	8	2	1	5		Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 8	Європейський вибір та євроатлантична стратегія сучасної України	8	1	1	4	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 2.		30	6	3	18	2	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Разом за змістові модулі 1,2		60	12	6	38	4	Поточний контроль / 36+4=40. Підсумковий контроль / 60
Види підсумкових робіт							Екзамен/ 60
Модульна контрольна робота							МКР (1) / 30 МКР (2) / 30 / 60
ІНДЗ							-
Інше							-
Разом годин / балів		60/100	12/0	6/40	38/0	4/0	Опитування / тестування/ Модульна контрольна

							робота 40+60=100
--	--	--	--	--	--	--	---------------------

6.2. Заочна форма навчання

Назва змістових модулів і тем		Разом	Лекції	Сем-ри	Сам-на роб.	Кон-ції	Форма контр./ бали
Змістовий модуль 1. Історія та культура України в європейському контексті від найдавніших часів до середини XVII ст.							
Тема 1	Вступ. Старокиївська держава в історії середньовічної Європи.	6	1		5	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 2	Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» та її культура.	8	0,5		6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 3	Українські землі у складі Великого князівства Литовського	8	0,5		6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 4	Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст.	8	1		5	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 1		30	3		22	4	Поточний контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Змістовий модуль 2. Українська історія та культура у європейському вимірі нового та новітнього часу							
Тема 5	Гетьманщина та інші українські землі в європейській геополітиці та культурі останньої чверті XVII–XVIII ст.	8	1		6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 6	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII–початок XX ст.).	6	2	1	6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 7	Україна в умовах радянської тоталітарної системи.	8	2	1	6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Тема 8	Європейський вибір та євроатлантична стратегія сучасної України	8	1	1	6	1	Опитування/ Тестування/ 12 балів
Разом за змістовим модулем 2.		30	3	0	24	4	Поточний

						контроль / 20 Підсумковий контроль / 30
Разом за змістові модулі 1,2	60	6		46	8	Поточний контроль / 36+4=40. Підсумковий контроль / 60
Види підсумкових робіт						Екзамен/ 60
Модульна контрольна робота						МКР (1) / 30 МКР (2) / 30 / 60
ІНДЗ						-
Інше						-
Разом годин / балів	60/100	6/0		46/0	16/40	Опитування / тестування/ Модульна контрольна робота 40+60=100

7. Самостійна робота

Самостійна робота здобувача реалізується для засвоєння тем, винесених на лекційні, семінарські й самостійні заняття. Час самостійної роботи становить 38/46 години і передбачає опрацювання конспекту лекцій та рекомендованої літератури. Результати самостійної підготовки перевіряються на семінарських заняттях та консультацій, під час написання модульних контрольних робіт та складання заліку. Питання, які виникають під час самостійної роботи, студент з'ясовує під час навчальних консультацій із викладачем.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Студент зобов'язаний відвідувати лекційні та семінарські заняття. В аудиторії зберігається дружня, творча, відкрита до наполегливої праці й конструктивної критики атмосфера. Усі завдання, передбачені програмою, виконуються у встановлений термін.

Політика викладача щодо поточного оцінювання. Поточний контроль якості навчання застосовується під час проведення семінарських занять. Акцент робиться на глибину знань, на ясні, конкретні, логічно і самостійно збудовані відповіді, на знання змісту рекомендованої літератури, на уміння виділити головне з викладеного матеріалу.

Поточне оцінювання здійснюється за кожну тему в межах змістового модуля. Оцінюється здійснюється під час виступ на семінарському, чи практичному занятті та під час тестування.

Загальні критерії оцінювання:

«відмінно» – студент виявив всебічні систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, опрацював основну та додаткову літературу; виявив творчі здібності у розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної

діяльності. Допускається 1 – 2 незначних неточностей;

«добре» – студент виявив у цілому добрі знання навчального матеріалу при виконанні завдань, але припустився низки незначних помилок; опрацював основну рекомендовану літературу; показав систематичні знання із дисципліни; здатний самостійно використовувати та поповнювати знання у процесі подальшого навчання та професійної діяльності;

«задовільно» – студент виявив знання навчального матеріалу дисципліни в обсязі, необхідному для подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності; виконав завдання, передбачені програмою; ознайомився із основною рекомендованою літературою; припустив значну кількість помилок або недоліків під час відповіді на питання (чи виконання завдань), але може усунути їх самостійно;

«незадовільно» – студент має значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисципліни; припускається принципових помилок при відповідях чи виконанні завдань.

Під час виступу або повідомлення на семінарському занятті оцінюються такі компоненти:

- презентація (графічний матеріал до виступу);
- повнота і лаконічність розкриття теми;
- якість інформації;
- самостійність та креативність;
- дотримання часового критерію доповіді (виступу).

Модульний контроль (рубіжне оцінювання)

Модульне оцінювання здійснюється в межах блоків змістових модулів, що включають відповіді на семінарських заняттях і контрольну роботу модуля (перший і другий модульний контроль). Оцінка за блок змістових модулів виставляється як середньозважена за такими результатами:

- результати поточного оцінювання виступу на семінарському занятті;
- письмове опитування за блоками змістового модуля (перший, другий, модульний контроль);
- результати рубіжного контролю відбиваються у журналі обліку навчальних занять.

Правила стосовно зарахування пропущених занять. Здобувач зобов'язаний відвідувати лекційні та семінарські заняття. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. У разі вимушеної відсутності, студент зобов'язаний самостійно опрацювати тему пропущеного заняття і подати викладачеві конспект. Викладач оцінює рівень засвоєння самостійно опрацьованого матеріалу у відведений ним час (див. нижче). Отриманий бал зараховується до поточного оцінювання.

Підсумкове оцінювання. Процедура підсумкового оцінювання здійснюється згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022_Polozh_pro_otzin_%D0%A0%D0%B5%D0%B4_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%9C%D0%95%D0%94.pdf

Політика щодо академічної доброчесності. Викладач і здобувач у навчальному процесі взаємно дотримуються «Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки», затвердженого 30 жовтня 2020 року (див. за посиланням: <https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks-akademichnoi-dobrochnosti.pdf>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Рубіжний контроль здійснюється після завершення лекційних та семінарських занять, передбачених змістовим модулем (Змістовий модуль 1, 2, 3). Відпрацювання пропущених семінарських здійснюється до початку наступного семінарського заняття згідно розкладу. Студенти, чия відсутність пов'язана зі станом здоров'я і підтверджена відповідним документом, відпрацьовують пропущені заняття за домовленістю із викладачем.

Час написання модульної контрольної роботи повідомляється викладачем на початку

вивчення змістового модуля (Змістовий модуль 1, 2, 3).

Складання заліку, перескладання заліку та складання заліку комісії відбувається під час заліково-екзаменаційної сесії за розкладом, який оприлюднюється за місяць до її початку.

V. Підсумкове оцінювання

Підсумкове оцінювання проводиться за результатами першого та другого рубіжних контролів та у формі заліку.

Залік є формою підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем навчального матеріалу на підставі результатів виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних (семінарських, індивідуальних), самостійної роботи при виконанні ІНДЗ, модульних контрольних робіт.

Залік є обов'язковим для здобувачів, які отримали менше 60 балів за результатами рубіжних контролів. Студенти, які отримали більше 60 балів, мають право скласти залік із метою підвищення підсумкового балу.

Залік відбувається віч-на-віч із викладачем в аудиторії. Білети містять по три питання із списку «питань для контролю», з якими здобувач знайомиться на початку вивчення змістового модуля (Змістовий модуль 1 і 2).

VI. Шкала та критерії оцінювання

Оцінка в балах ЄКТС	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

Питання для підсумкового контролю

1. Походження українського народу через призму європейського етногенезу.
2. Антична культура грецьких полісів Північного Причорномор'я.
3. Кочові цивілізації українського Степу: кіммерійці, скіфи, сармати.
4. Київська Русь в історії середньовічної Європи.
5. Запровадження християнства та його вплив на політику та культуру Русі.
6. Європейський вектор у зовнішній політиці та династичні зв'язки Рюриковичів часів Київської Русі.
7. Галицько-Волинська держава – “Королівство Русі” у контексті середньовічної європейської історії та культури.
8. Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Руського і

Жемайтійського та Польського королівства.

9. Утворення Кримського ханату та його експансія на українські землі.
10. Культурно-просвітницька діяльність братств.
11. Козацтво в українській історії та культурі XVI – першої половини XVII ст.

Європейські аналоги українського козацтва.

12. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний та його діяльність.
13. Люблінська унія 1569 р.
14. Берестейська унія 1596 р.
15. Розвиток культури в Україні у другій половині XVI – першій половині XVII ст.
16. Східноєвропейська криза і Визвольна війна в Україні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького. Історичні передумови і причини Хмельниччини 1648–1657 рр.
17. Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її оцінка в історіографії.
18. Міжнародна дипломатія Війська Запорозького доби Хмельниччини.

Віленський договір 1656 р.

19. Геополітичні причини Руїни.
20. Гадяцький трактат Війська Запорозького із Річчю Посполитою 1658 р.
21. Військово-політичне протистояння в Україні періоду Руїни (1658–1678 рр.)
22. Міжнародні договори та поділ українських земель між іноземними державами

у 60–80-х рр. XVII ст.

23. Українські землі у європейській геополітиці та культурі останньої чверті XVII – XVIII ст.

24. Гетьман Іван Мазепа і мазепинці.

25. “Балто-Чорноморська вісь”: шведсько-український союз 1708–1709 рр.

26. Пилип Орлик та його конституційний проект 1710 р.

27. Запорозька Січ у XVIII ст.

28. Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рухи.

29. Культурне життя в Україні у другій половині XVII–XVIII ст. Феномен

козацького бароко.

30. Три поділи Речі Посполитої та їхній вплив на українські землі.

31. Наддніпрянська Україна у першій половині XIX ст.

32. Західноукраїнські землі у першій половині XIX ст. “Руська трійця”.

33. “Весна народів” 1848–1849 рр. і українське національне відродження.

34. Кирило-Мефодіївське товариство.

35. Суспільно-політичне життя та національні рухи в Наддніпрянщині у другій

половині XIX ст.

36. Реформи 60–70-х рр. XIX ст. та їхній вплив на розвиток Наддніпрянської

України.

37. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.

38. Класики української літератури, живопису, музики і театру другої половини

XIX – початку XX ст.

39. Україна у Першій світовій війні.

40. Українські січові стрільці та їх культурно-просвітницька праця.

41. Українська революція 1917–1921 рр. УНР часів Української Центральної

Ради.

42. Українська Держава у період гетьманату Павла Скоропадського 1918 р.

43. УНР часів Директорії, її внутрішня та зовнішня політика.

44. ЗУНР. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.

45. Боротьба за соборність: Злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. та її історичне

значення.

46. Українізація в радянській Україні у 20–30-х рр. XX ст.

47. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини та наслідки.

48. Економічна та національно-культурна політика Другої Речіпосполитої стосовно західноукраїнських земель.
49. Товариства “Просвіта”, “Рідна школа” та їх роль в духовному і культурному житті краю.
50. Карпатська Україна в європейській геополітиці.
51. Радянізація в західноукраїнських областях у 1939–1941 рр.
52. Початок німецько-радянської війни 1941–1945 рр. Нацистський окупаційний режим в Україні (1941–1944 рр.).
53. Культурне життя в умовах нацистської окупації.
54. Рух Опору в Україні під час Другої світової війни. Українська Повстанська Армія та її боротьба.
55. Повторна радянізація західноукраїнських областей.
56. Відбудова народного господарства в УРСР у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст.
57. Суть і зміст процесу “десталінізації” в УРСР у період хрущовської “відлиги”.
58. Радянський тоталітаризм і національна культура в УРСР другої половини 1960-х – 1985 рр.
59. Дисидентський рух.
60. Горбачовська “перебудова” в Україні.
61. Утворення Народного руху України та інших політичних партій.
62. Історичні передумови проголошення незалежності України. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
63. Економічний розвиток та культурне життя в незалежній Україні.
64. Будапештський меморандум 1994 р. про гарантії безпеки для України.
65. Незалежна Україна на міжнародній арені. Шлях до ЄС.
66. Європейський вибір і євроатлантична стратегія сучасної України.
67. Проблема вступу України до Європейського Союзу і Північноатлантичного альянсу (НАТО). Євромайдан – Революція гідності 2013–2014 рр.
68. Анексія Криму Російською Федерацією та її наслідки для загальноєвропейської системи безпеки.
69. Російсько-українська війна на сході України і європейська дипломатія.
70. Україна-Європа: основні тенденції політичного, економічного та культурного співробітництва у першій чверті ХХІ ст.

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. *Грицак Я.* Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019.
2. Історія української культури: у 5 т. Київ: Наук. думка, 2001–2013. ТТ. 1–5.
3. *Наливайко Д.* Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі ХІ–ХVІІІ ст. Київ: Основи, 1998.
4. *Плохій С.* Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / пер. з англ. Р. Клочка. Харків: Книжковий клуб «КСД», 2016.
5. *Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т.* Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (ХVІІ ст. – 1750-ті рр.). Посібник для університетів. Київ: Вид-во «АМЕННОТЕР», 2016. [e-видання]. <https://www.academia.edu/23729857/>
6. *Терещенко Ю. І.* Україна і європейський світ: Нариси історії від утворення Старокиївської держави до кінця ХVІ ст. Київ: Перун, 1996.
7. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього [кол. монографія] / кер. автор. кол. і наук. ред. проф. А. І. Кудряченко. Київ: Фенікс; Інститут європейських досліджень НАН України, 2009. [e-видання]. <https://elibrary.ivinas.gov.ua/2304/1/2009.pdf>

8. *Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-е вид., переробл. та розшир. Київ: Критика, 2005.

Інтернет-ресурси:

<http://resource.history.org.ua/> – сайт Інституту історії України НАН України

<http://archeos.org.ua/> – сайт Інституту української археографії та джерелознавства ім.

М. С. Грушевського НАН України

<http://litopys.org.ua/>, <http://izbornyk.org.ua/> – електронна бібліотека текстів, публікацій джерел та досліджень з історії України та історії української культури IX–XVIII ст.

<http://historians.in.ua/> – Історичний веб-портал Historians.in.ua